

конфлікт еліти світової глобалізації і країн “доганяючих”. Доганяюча модернізація лінійного типу на сучасному рівні означає неможливість її успішного завершення. Тому виникають моделі своєрідних шляхів, з опорою на національну і виробничу своєрідність, які здатні забезпечити вихід в лідери. Але для цього необхідно орієнтуватись на пріоритети, які задаються метаекономікою. Такі моделі мають швидше не глобальний, а альтернативний характер.

Список літератури: 1. *Валлерстайн, И.* Анализ мировых систем и ситуация в современном мире [Текст] / И. Валлерстайн ; [пер. с англ.]. – СПб. : «Университетская книга», 2001. – 416 с. 2. *Гидденс, Э.* Устроение общества: Очерк теории структуризации [Текст] / Э. Гидденс. – М. : «Академический Проект», 2003. – 528 с. 3. *Кастельс, М.* Информационная эпоха: экономика, общество и культура [Текст] / М. Кастельс ; [пер. с англ.] ; [под научной ред. О.И. Шкаратана]. – М. : Изд-во Высшей школы экономики гос. ун-та, 2000. – 606 с. 4. *Неккесса, А.* Реквием XX века [Текст] / А. Неккесса // Мировая экономика и международные отношения.– 2000. – №1. – С. 3-13. 5. *Уткин, А.И.* Глобализация: процесс и осмысление [Текст] / А.И. Уткин. – М. : Природа, 2001.- 456с. 6. *Федотова, В.Г.* Смена мегатрендов от модернизации к глобализации [Текст] / В.Г. Федотова // Философский пароход. Материалы XXI Всемирного философского конгресса «Философия лицом к мировым проблемам». – Стамбул. – Краснодар – Москва, 2004.- С.348.

Поступила в редколлегию: 22.11.08.
Рецензент: д. филос. н., проф. Л.М. Газнюк

УДК 130:3 +101.1:504

Н.Б. ГОДЗЬ, канд. філос. наук, доцент, НТУ «ХПИ»

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТЕКСТУ ТА ПИТАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРОСТОРУ ЛЮДИНИ

Автором в статті розглядається питання функціонування інтерпретації тексту як такого, та проблеми розуміння та розкриття термінів серед сучасної спільноти. Акцентується увага на питаннях співвідносин „особистість - наговп”, „еліта та маса”. Наголошується увага на потребі більш широкого розуміння питань, пов'язаних з проблемами як екології у цілому, так й екології людини у особисто.

Данной работой автор раскрывает вопрос функционирования интерпретации текста и вопрос понимания и трактовки терминов в современном сообществе. Акцентируется внимание на вопросах соотношения „Личность - толпа”, „элита и масса”. Обращается внимание на более детальное понимание вопросов, связанных с проблемами как предмета экологии в целом, так и экологией человека особенно.

The author in the article of an affair question to functioning interpretation text and question of conception and interpretation terms in contemporary society. From contemporary philosophical positions essence correlation phenomenon and it's bring into proper status is analyzed between “personality” - “crowd”, “selected” - “multitude”. Separate attention is given to comprehension of question ecology and human ecology.

Постановка проблеми. Сучасність вимагає як від наукового співтовариства у цілому, так і від особистості в контексті загальної історико - філософської традиції продовження рефлексивного осягнення сучасності та відтворення цієї рефлексії за допомогою аналізу сучасного стану соціальної екології, екології людини. В новому контексті по-новому розуміються результати текстологічних досліджень мови художніх творів, у яких ми можемо знайти продовження вищеозначених питань розвитку стосунків між особистістю та натовпом, стосунків між елітою, стосунків між елітою та масою. Філософія у руслі власних гуманістичних традицій намагається примирити людину з природним середовищем. Саме пошук нового розуміння суті людини (з урахуванням її біологічних, природних особливостей) підводить філософську та наукову думку до усвідомлення обмеженості природних ресурсів та проблеми подальшого існування людства у руслі сучасних глобальних проблем.

Аналіз наукових джерел і публікацій. Сучасність сьогоdnішнього розвитку суспільних відносин, економіко - екологічних проблем та існування у цих просторах сучасної особистості по-новому висвітлює можливості мови та інтерпретації, бо саме за допомогою цього символічного простору ми продовжуємо висвітлювати як саму природу та техніку, так і суспільство і себе особисто. Таким чином наголосимо, що виходячи з попередньо означеного, символ, а особливо літературний символ у концепції П. Рікера, подає нам герменевтичний ключ до інтерпретації та будучи поміщенням до певного літературного середовища (та на нашу думку й до культурного та соціального) проходить певні фази розуміння - від буквального прийняття вимислу за допомогою механізму формалізації, архетипів до монадичної стадії (у розумінні П. Рікера як аналогічного змісту стародавньої біблійної екзегези). Аналіз тексту подає не тільки певні герменевтичні інтерпретації, пошук сенсу, але й виходячи з того положення, що „пошук порядку можливо лише тому, що культури створили твори, які можливо поєднати за їх фамільною подібністю” [Див. 6, с. 24-27] подає нові форми інтерпретації феномену природи та людини.

Слід нагадати, що проблема полягає у правильному використанні співвідношення наративного розуміння та раціональності. Як і Ц. Годоров, так і П. Рікер підкреслював прийняття того факту, що у різних умовах наративі повіствування являється предметом обміну поміж Обдаровувачем та Отримувачем [Див. 6, с. 37-40]. Проблеми інтерпретації тексту, життя тексту та питань „житті в тексті” торкались такі вчені як С. Кьєркегор, Р. Барт, А. Вежбицька, та ін. Проблема Людини, взагалі є однією з стрижневих проблем філософії на протязі всього її існування. Г. Арендт справедливо завважила у свій час, що „...сьогодні неправильно розуміють основний зв'язок між приватною та громадською сферами на найелементарнішому рівні...” [1, с. 64]. Тому *метою* даної статті є окреслення питань, пов'язаних з аналізом співвідношення таких понять як Особистість – натовп, та Людина -

природа в контексті екології людства у цілому та в контексті існування мови та Тексту. Ми намагатимемося розкрити всю складність існування Еліти в розумінні її як творчого конструкта, проблеми розуміння та інтерпретації Екології Людини як простору, у якому особистість має право на власний розвиток, креатив („творіння” та „створення”). Питання відношення до життєвого середовища людства та кожного окремого індивіда, розуміння індивіда у сучасному суспільстві по - новому інтерпретує можливості предмету екології, яка спочатку означалась лише на біологічних засадах, та пов'язувалась з природою взагалі та з людиною лише у біологічному та медичному сенсі. Екологію означали як науку, головною метою якої було взаємовідношення організмів поміж собою та оточуючим середовищем. Виходячи з цього середовище існування розумілось як сукупність умов життя та включало до себе біотичні та абіотичні фактори, антропогенні фактори [Див. 7, с. 318]. До антропогенних факторів відносили все, що пов'язане з технічною діяльністю людства, недостатньо висвітлюючи питання результатів соціального, політичного впливу суспільства як на середовище, так й на індивідів. Отже, недостатня увага приділялась такому феномену, як мова та її механізми у культурному середовищі. Людство постійно стикається з проблемами означення реальності та проблемами інтерпретації, тому розуміння феноменів Природа та Особа має змогу суттєво окреслювати коло питань, пов'язаних з нашим майбутнім.

Певна частина духовного буття людини існує завдяки Тексту як такому. Текст є зібранням певних символів, які ми тим чи іншим чином інтерпретуємо, використовуючи для цього й феномен метафори. Означаючи літературний символ як „умовну вербальну структуру” у якому „направленість „всередину” важливіше на пряму „назовні”” [6, с. 25]. Таким чином, за думкою П. Рікєру символ діє як герменевтичний ключ для інтерпретації [Див. 6, с. 25]. Торкаючись усього, що пов'язане з проблемою особистості та проблемою інтерпретації сенсу людського буття, саме за допомогою використання та інтерпретації символів та за допомогою винесення та розкриття метафор, скритих у текстах ми маємо нагоду наблизитись до розкриття цих одвічних питань. Підходячи до аналізу поняття „екологія людини” через аналіз певного тексту, слід нагадати, що не останню роль у цьому аналізі буде відігравати прийняття до уваги такого поняття, як інтертекстуальність. Саме за розумінням феномену взаємодії тексту з семіотичним культурним середовищем у якості інтеріоризації зовнішнього (ще у Г. Вежбицької знаходимо термін „культурні сценарії”) розвиваються та діють мовні простори.

Згадуючи поняття „гул мови”, ми більш доречно розуміємо, що „Усна мова незворотна - така її доля. Раптово сказане вже не забрати назад, не прирощуючи до нього нового” як наголошував у свій час Р. Барт [Цит. по: 5, с. 184]. Людина існує у багаторівневому просторі, у якому не останню чергу має простір духовності та простір соціальної екології, які можливо передати

за допомогою текстів, а саме художніх текстів. Проблема починається з того, яким чином ми розкриваємо та інтерпретуємо метафори, яким чином розуміємо ті чи інші терміни. На жаль, кожна історична епоха залишає для свого народу не тільки позитивні сторони. Стосовно певних понять досі існують певні упередження або поодинокі культурні стереотипи (мається на увазі їх властивість пояснювати через спрощення або гіперспрощення). Як показала практика ми маємо серед пересічних громадян існування різних та на жаль упереджених розумінь такого поняття, як „еліта”. Навіть серед студентської молоді ми маємо наявність презирливого ставлення до цього поняття з повним нерозумінням того, що саме інтелектуальна та духовна еліта рятує людство на прояві всієї історії культури. Не слід забувати про причину - наслідкові зв'язки, бо соціальне середовище та соціокультурне середовище активно діють у плані сенсорозуміння та змістопородження.

Використовуючи метафору Р. Барта „гул мови” у розумінні складності передачі усної мови, нагадаємо той факт, що коли ми звертаємось до один раз вже сказаного, ми передаємо навіть власний текст „прирощеним” та зміненним. Мусимо акцентувати, що кожен текст несе у собі можливості до певних стратегій та практик інтерпретацій змісту.

Досить відомим є фрагмент тексту з оповідання М. Горького „Старуха Ізергіль”, який умовно називають „гаряче серце Данко” [Див. 3, с. 17-20]. Нам він цікавий з багатьох позицій, насамперед, виходячи з положення створення гіпертексту саме завдяки розширенню інтерпретацій. Вважаємо, що саме це оповідання досить наглядно розкриває теорію пасіонарності Л. Гумільова та дає розуміння долі еліти у певному культурному просторі, долі героїв – одинаків. У цьому аналізі для нас важливим є й пошук металогічної фігури захищеного змісту тексту, яке ми можемо будувати за допомогою механізмів розведення змісту як об'єктивно присутнього, та як замислу. Відшуковуючи „дійсне нарративне розуміння” та використовуючи певні схеми пошуку та аналізу подібностей ми по-новому оцінюємо художнє значення твору, та в котрий раз будемо намагатися дати означення та характеристики еліти як споконвічного прафеномену людства, саме за допомогою якого розвивається уся культура у цілому.

Звертаючись до тексту [Див. 3, с. 17-20] суспільство в якому всі потреби людини реалізовано породжує, за думкою М. Горького, „Веселих сильних та сміливих”. Але наголосимо, що це опис масового, але окремої особистості за такими ознаками не розгледіти. Утрату щастя М. Горький подавав як втрату звичного середовища та насамперед, втрату сонця. На наш погляд символіку сонця, а саме променів сонця, можливо інтерпретувати як втрату надії та цілі власного духовного буття, його розвитку. Символіка сонця стає більш ясною в контексті просвітницької парадигми, бо це й є ще символом Знання (нагадаємо, що саме через подарунок Прометея – вогню, людство за ідеєю стародавніх греків набуло сучасних, суто „людських” ознак, приближених до божественного).

Знову звертаючись до аналізу тексту як такого взагалі, зробленого П. Рікером наголосимо, що він вважав що оповідання під час своєї символічної „передачі” від наратора до слухача трансформується та „прирощується”, [Див. 6, с. 70-103], і в цьому разі таким же чином, ми знову повертаємось до терміну „Гул мови”, аналізуючи який М.А. Можейко не тільки акцентує увагу на введенні цієї метафори Р. Бартом, як ми вже означали вище для фіксації процесуальності буття вербального середовища, але й для розуміння властивостей мови (як ще акцентував на цьому увагу Лотман, що мова це інтелектуальний механізм, яке загалом не тільки просто передає вкладену до нього інформацію, але й по ходу трансформує повідомлення та створює нові) [Див.5, с. 184-185].

Феномен страху та сили розкривається М. Горьким дуже вдало, ми можемо вважати, що саме у цьому тексті подається не тільки певна схема змін соціотипів спільноти, у якій спочатку „Це були сильні люди”, „Гарні та сміливі”, через механізм „Біди” (використовуючи назви, запропоновані В. Проппом [Див. 7, с. 200-227]) поступово змінюється состав спільноти, так би мовити на цьому рівні проходить трансформація свідомості та змінюється якісно поведінково - психологічний склад цієї спільноти та так би мовити на цьому рівні змінюється популяційний склад, бо ніщо не ізнуряє людей так, як „тужливі думки”. Страх, Смерть та Темрява робили свою справу [Див. 3, с. 17], та за Л. Гумільовим [Див. 4, с. 129] ми знаємо, що до складу кожної нації входять психологічні типи, які за Горьким ми назвемо „Данко”. Ми споглядаємо два піки Віри через зневіру до ідеї Данко у наговпу, але на що ми звернемо увагу, то це наявність різновекторної моральної спрямованості з кола еліти по означенню (якщо Данко має векторну означеність альтруїста та Героя - Жертви позитивної спрямованості) то той, інший, „Безіменний”, який розчавлює серце Данко, стримує потяг до виникнення подібних героїв, будучи не менш прозорливим (для цього типу властиве стремління к консервативності та замкнутості, обмеження змін) [Див. 3, с. 20]. „Безіменний”, це той лідер, який є „новою елітою” для цієї спільноти, це Той, хто „вестиме” на місці та „гаситиме” будь - який потяг до Іншого, Далекого. І. Кресіна та В. Панібудьласка аналізуючи феномен пасіонарності наголошують на трьох типах людей, без сполучення яких немає етногенезу. За Л. Гумільовим, пасіонарність є географічним феноменом на біологічному історичному тлі [Див. 4, с. 129].

На жаль, як справедливо зазначає М. Зубрицька, сучасне суспільство втрачає ідею ізономії, яку обґрунтували Солон та Перикл, та сучасні люди діють у руслі плеонексії, як безумної жаги до присвоєння все більшої та більшої кількості матеріальних благ [Див. 1, с. 10-11]. Г. Арендт направила увагу на факт несправедливого забуття феномену, який відкрив ще Ж.-Ж. Руссо, а саме проблему інтимності, питання співвідносин Людина - Держава, у якій особистість досить часто програє, бо сучасне становище таке,

що межа інтимної зони та прав особистості досить легко порушується Іншими виходячи з декларованих „Прав Людини” [Див.1, с. 46-47].

Торкаючись питання культурних та мовних сценаріїв в контексті аналізу розуміння тестів як інтерпретацій особливостей способів взаємин людей, текстів як механізмів фіксації духовного буття людства слід означити, що А. Вежицька пропонувала при спробах опису властивостей та ознак певних культур підходити за допомогою опису лінгвістичних моделей через „ключові слова”, а саме такі слова, які є ключовими концептами для поданої культурної спільноти [Див. 2, с. 123].

Г. Арендт попереджала, що „Серед речей, що надають людській майстерності стабільності, без якої вона ніколи не може бути надійним притулком для людини, є предмети, що не мають жодної корисності і які завдяки своїй унікальності не підлягають обмінові, а отже, кидають виклик вирівнюванню за допомогою такого спільного знаменника, як гроші...” [1, с. 127]. Ми живемо серед суспільства та у суспільстві, ми тим чи іншим чином є включеними у гру, як різновид фізичної та інтелектуальної діяльності, бо саме гра є однією з удосконалених людством проявів живої матерії. За Сартром гра є проявом однієї з форм свободи особистості [див. 5, с. 293]. Саме за допомогою феномена гри ми маємо можливість вводити та проробляти певні побутові стратегії, певні сенси та ознаки того чи іншого феномену, певні культурні стереотипи. Ми вводимо певні культурні інновації, такі як наприклад питання екології, соціальної екології та питання екології людини через певне „прогривання” культурних сценаріїв та герменевтичний аналіз текстів, придання нових ознак, та розширення вже існуючих феноменів.

Людині властиво шукати Щастя та сенс життя (наголошуємо, що підміна сенсу життя пошуком щастя є однією з хибних стратегій, це не ідентичні поняття а саме самостійні та лише до певної межі перехрещуванні. Пошук *eudaimonia* є „...незмінною ідентичністю особи, хоча нематеріально виявляє себе в діях та мовленні, стає матеріальною лише в життєвій розповіді виконавця та промовця; але як така може бути відома, тобто міцно схоплена і відчута на дотик після того, як вона дійшла до свого кінця. Інакше кажучи, людська сутність, не людська природа взагалі (чого не існує) чи загальна сума позитивних рис та вад особи, а сутність того, хто є - може з'явитись тільки тоді, коли життя відходить і залишає за собою лише розповідь” [1, с. 148].

Особа є включеною до процесу етногенезу. включеною до процесів й екологічних систем. Особа завжди присутня на „розриві” між природою та суспільством, між природним та штучним середовищем [Див. 8, с. 326-328]. В такому разі нам на допомогу приходять теорія пасіонарності з її концепціями пасіонарної напруги, поведінковим феноменом [4, с. 129]. Саме виходячи з розуміння концепції пасіонарності ми й намагалися проаналізувати літературний текст М. Горького.

Як висновок зазначимо, що ідея гуманістичних цілей нового розуміння середовища людини та природи породжує потребу постійної діяльності у руслі просвітницької парадигми. Нове розуміння галузей та напрямів як у самій Екології, так і у Екології людини породжує потреби постійного процесу виховання та вільного доступу підростаючих поколінь до інформації та аналізу сучасного стану як науки, так й економічної ситуації. Слід завжди пам'ятати про причинно-наслідкові зв'язки та про те, що процес розвитку суспільства та природи ніколи ще не означає постійний прогрес. Розвиток - це й шлях регресу, який постійно загрожує людству у цілому, націям та особистостям у окремоті.

На кожного „Данко” якого прагнуть мати у певний час нації та спільноти завжди знайдеться ще більша кількість „Безіменних”. Та й розуміння феномену „Данко” має бути занадто ширшим, з включенням об'єктивної реальності розвитку націй. Саме вільний процес свободи у творчості, пошук однодумців та схильність людини до творчості та дії, розуміння як власної біологічної слабкості та недосконалості, так й залежності від нас оточуючого середовища мусить наводити нас на думку, що наше знання настільки недосконале, що власне його треба постійно удосконалювати.

Список літератури: 1.*Арендт, Г.* Становище людини [Текст] / Г.Арендт ; [пер. з англ. М. Зубрицької]. – Львів : Центр гуманітарних досліджень Львівського держуніверситету ім. І.Франка, 1999. – 254 с. 2.*Вежбицкая, А.* Сопоставление культур через посредство лексики и прагматики [Текст] / А.Вежбицкая ; [пер. с англ. А.Д. Шмелева]. – М. : Языки славянской культуры, 2001. – 272 с. 3.*Горький, М.* Старуха Изергиль [Текст] / М.Горький. – М. : Просвещение, 1972. – 414 с. 4.*Мала енциклопедія етнодержавознавства / НАН України.* Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького ; редкол.: Ю.І.Римаренко (відп. ред.) та ін. – К. : Довіра; Генеза, 1996. – 942 с. 5.*Постмодернизм.* Энциклопедия // Сост. Грицанов А.А., Можейко М.А. – Мн. : Интeрпрeссeрвeис; Книжний дом. 2001. – 1040 с. 6.*Рикер, П.* Время и рассказ. Конфигурация в вымышленном рассказе [Текст] / П. Рикер ; [пер. с фр. Т.В. Славко]. – Т. 2. – М. : СПб. : Университетская книга, 2000. – 224 с. 7.*Протт, В.Я.* Русская сказка [Текст] ; [науч. ред., ком. Ю.С. Рассказова]. – М. : Лабиринт, 2000. – 416 с. 8.*Ярыгин, В.Н.* Биология [Текст] / В.Н. Ярыгин. – М. : Медицина, 1987. – 448 с.

Поступила в редколлегию: 28.10.08
Рецензент: канд.филос. н., проф. Н.А. Ермоловский

УДК 1 : 37 : 017

О. А. ДОЛЬСКАЯ, канд. филос. наук, доцент, НТУ «ХПИ»

РАЦИОНАЛЬНОСТЬ: ОБЗОР, ПРОБЛЕМЫ, ПРОЕКТЫ

В статье анализируется современное представление о понятии рациональности. Автор настаивает на том, что сегодня современная система образования обязательно должна учитывать проблему разума. Без обращения к проблеме разума, невозможно очертить границы образования с исторической, социальной и методологической точки зрения.